

**UNDERSTANDING IN THE PROBLEM OF LIMIT OF KNOWLEDGE
IN THE PHILOSOPHY OF JOHN LOCKE**

Dr. Öğr. Üyesi Naciye ATIŞ¹

ABSTRACT

In the philosophy of Locke, problem of limit of knowledge is about how understanding is used. Understanding is the source of human knowledge. Understanding for knowledge operates as sensation and reflection. According to Locke, problem of limit of knowledge does not arise when the source of knowledge is experimenting understanding. Experiment provides understanding operating without exceeding its power, limit, and capacity. Human does not obtain knowledge but which is not knowledge when he attempts to know by understanding without experiment. Obtaining which is not knowledge means going beyond the limit of knowledge. That is why, in the philosophy of Locke, understanding as being the source of knowledge determines the limit of knowledge. By making experiment the source of knowledge, understanding causes output of experiment to be excluded from knowledge. This is an effect of circumstance of using understanding in problem of the limit of knowledge. Consequently, understanding secures knowledge as being source of knowledge but at the same time limits it. This conclusion, obtained by using understanding in a philosophy in which experiment is assumed as the source of knowledge, is important.

Keywords: Understanding, Experiment, Sensation, Reflection, Limit Of Knowledge.

**JOHN LOCKE FELSEFESİNDE BİLGİNİN SINIRI PROBLEMİNDE
ANLAMA YETİSİ**

ÖZET

Locke felsefesinde bilginin sınırı problemi, anlama yetisinin nasıl kullanıldığı ile ilgilidir. İnsan bilgisinin kaynağı, anlama yetisidir. Anlama yetisi bilgide, dış ve iç deney şeklinde çalışır. Locke'a göre insan bilgisinin kaynağı, deney yapan anlama yetisi olduğu zaman bilginin sınırı problemi ortaya çıkmaz. Deney, anlama yetisinin güç, sınır ve kapasitesini aşmadan çalışmasını sağlar. İnsan, anlama yetisi ile deney yapamadan bilmeye kalkıştığında ise bilgi değil bilgi olmayanı elde eder. Bilgi olmayanın elde edilmesi bilginin sınırının geçilmesidir. Locke felsefesinde bu nedenle anlama yetisi, bilginin kaynağı olarak bilginin sınırını belirler. Anlama yetisi, bilginin kaynağının deney olmasını sağlarken deneyden gelenlerin bilginin dışında kalmasına neden olur. Bu, bilginin sınırı probleminde anlama yetisini kullanma koşulunun sonucudur. Böylece anlama yetisi, bilginin kaynağı olarak bilgiyi güvenceye alırken bilginin alanını sınırlar. Bilginin kaynağının deney olarak kabul edildiği bir felsefede, anlama yetisinin kullanılmasının neden olduğu bu sonuç önemlidir.

Anahtar Kelimeler: Anlama Yetisi, Deney, Dış Deney, İç Deney, Bilginin Sınırı.

¹ Mersin Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Felsefe Bölümü Felsefe Tarihi Anabilim Dalı

GİRİŞ

Locke felsefesinde bilginin sınırı problemi, insan bilgisinin sınırlı olduğu ve insanın her şeyi bilemeyeceğinin kabul edilmesidir. Bilginin sınırı problemi, felsefede, bilgi ile bilgi olmayanı birbirinden ayırmayı amaçlar. Locke'a göre, bu ayırma anlama yetisinin kullanılması ile olanaklıdır. Bilginin sınırı problemi bu nedenle anlama yetisini kullanmayı bilmekle ilgili bir problemdir. Bilginin sınırını belirleyecek olan anlama yetisinin nasıl kullanıldığıdır. Locke, felsefe yapan insanın bilmeye başlamadan önce anlama yetisinin güç, kapasite, sınır ve yayılımını bilmesi gerektiğini söyler. Asıl olan, anlama yetisinin neyi yapıp neyi yapamayacağını bilmektir. Locke felsefesinde, anlama yetisinin sınırını bilmek aynı zamanda bilginin kaynağının ne olduğunu saptamaktır. Bilginin kaynağını saptamak, anlama yetisinin sınırı ve gücünü aşmadan nasıl kullanıldığını bilmektir. Bilginin kaynağı, anlama yetisinin sınır ve gücünü aşmayan bir şekilde çalışması olan deneydir. Anlama yetisinin bilginin kaynağı olarak kullanılması aynı zamanda bilgiyi, kendisiyle sınırlar. Anlama yetisinin bu kullanımı, bilginin sınırı problemi içerisindeki olumlu kullanımıdır. Zaten Locke bu nedenle anlama yetisini bilginin kaynağı olarak kabul eder. Ancak anlama yetisini kullanmak Locke felsefesinde, bilginin alanını deneyden gelen bilgiyi kapsamayacak şekilde daraltır. Anlama yetisi, bilginin kaynağını deney yaparken deneyden gelenlerin bilginin dışında kalmasına neden olur. Bilginin kaynağının deney olarak kabul edildiği bir felsefede anlama yetisini kullanmanın neden olduğu bu sonuç önemlidir. Locke felsefesinde anlama yetisini kullanmanın bilgiyi, neden ve nasıl sınırladığını anlamak bu çalışmanın amacını oluşturur. Bu nedenle çalışmada, bilginin sınırı probleminin anlama yetisi ile olan ilişkisi ele alınmıştır.

1. BİLGİNİN SINIRI PROBLEMİNİN ANLAMA YETİSİ İLE İLİŞKİSİ

Bilginin sınırı problemi felsefe tarihinde ilk kez Locke epistemolojisinde ele alınır. Felsefe tarihinde bilginin sınırı probleminin Locke epistemolojisi ile başlamasının nedeni öncesindeki rasyonalist felsefede bulunabilir. Rasyonalist felsefe içerisinde, insan, sınırlı varlık olduğu için zihni ve bilgisinin de sınırlı olduğu düşünülür. Sınırsız varlık sadece Tanrı'dır. Rasyonalist felsefede bu kabulden dolayı insan bilgisinin sınırı, epistemolojinin problemi olarak yer bulmaz. Rasyonalist filozoflar için bu durum insanın doğası ile ilgilidir. Locke'a göre de insan bilgisi sınırlıdır. İnsan her şeyi bilemez. Ancak Locke açısından insan bilgisinin sınırlı olduğu konusu, insanın sınırlı doğasının sonucu değil epistemolojik bir problemdir. Problem epistemolojiktir çünkü bilginin kaynağının ne olduğu ve nasıl kullanıldığı ile ilgilidir. Yine de Locke öncesi 17.yy rasyonalist epistemolojide, insan aklının, hakiki bilgiye ulaşmak için doğru yöneme sahip olması gerektiği düşüncesi ile karşılaşırız. 17.yy felsefesinde bu düşüncenin temsilcisi olan filozof Descartes'tır.² Yöntem arayışı ile birlikte Descartes felsefesinde, hakiki bilginin başlayacağı sarsılmaz bir temel arama ve felsefeyi bu temel üzerinde kurma başlıca amaç olur. Bu amaç doğrultusunda Descartes, felsefesinde, insan aklına yeni ve ikinci bir işlev yükler. Akıl, şüphe şeklinde çalışarak kendi yapabilirliğini sorgular. Doğal olarak sorgulamayı yapan aklın kendisidir ve akıl, bu sorgulamadan güçlenerek çıkar.

² Cottingham, J., (1988). A History of Western Philosophy 4 The Rationalists, Oxford University Press, p.32.

Epistemolojide böyle bir dönemin arkasından gelen Locke ise problemin yöntem değil anlama yetisini kullanılmak ile ilgili olduğunu düşünür. Epistemolojik olan bilginin sınırı probleminin ortaya çıkmaması için bilginin kaynağının anlama yetisi olduğu ve bu kaynağın nasıl kullanıldığını bilmek gerekir. Bu bilinmediği zaman bilgi ile bilgi olmayanı ayırmak olanaklı olmaz. Locke, bu ayırma için ölçütün kesinlik olması gerektiğini düşünür. Görüldüğü üzere Locke, bilgi ile bilgi olmayan ayırımını kesinlik kavramı üzerinde temellendirir. Anlama yetisinin elde ettiğinin bilgi olup olmadığı kesinlik kavramı ile belirlenir. Ona göre kesinlik bilgi gibi ideler arasındaki ilişkilerin uyum ya da uyumsuzluğunun tam algısıdır.³ Locke'un bunu yapma nedeni bilgi ile kesinliğin özdeş olduğunu düşünmesidir. Locke'un bu düşüncesinin nedeni bilgiyi, kesinliğe indirgemektir.⁴ Bununla kesinliğin olduğu yerde başka bir şeyin olmasının olanaksızlığını göstermeyi amaçlar. Locke, bu amaç doğrultusunda kesin ve kesin olmayanı saptamak için bilgi ve bilgi olmayanın tanımını yapar. Bilgi, ideler arasındaki uyuşup uyuşmama ilişkisinin tam ve kesin olarak algılanmasıdır. Bilgi olmayan ise ideler arasında uyuşup uyuşmama ilişkisinin tam ve kesin olarak algılanamamasıdır.⁵ Locke'a göre deler arasındaki ilişkinin tam ve kesin algılanamadığı zaman ilişki olduğu varsayılır. Bu da olasılıktır.

Locke felsefesinde bilgi ve olasılık tanımı, epistemolojisinin en temel ayırımını ifade eder. Bilginin tanımlanarak sınırının çizilmesi ancak bu ayırım ile olanaklıdır. Yukarıda söylediğimiz gibi bilgi olmayanı temsil eden olasılığın bilgiden ayrıldığı en temel nokta, kesin olmamasıdır. Olasılık, kesinlik değildir çünkü onaya dayanır. Olasılığı bilgiden ayıran bu özellik, olasılığın yerini de açıklar. Olasılık, bilginin olmadığı yerde ortaya çıkar. Ayrıca bu, olasılığın nedenini de açıklar. Locke'a göre olasılığın nedeni, insanın, bilginin alanı dar ve sınırlı olduğu için her şeyi bilememesidir. İnsanın, istese bile bilemeyeceği konular vardır.⁶ İnsan bu konuları bilgiyle olmasa da olasılık ile araştırır. Bu alanlar, insanın bilemeyeceği ama sanabileceği ve inanabileceği alanlardır. Locke, bilgi ve olasılık ayırımı ile insana, bazı konuların bilgisinin sınırı dışında kaldığını göstermek amacındadır. Diğer bir amacı da insana, bilgisinin, anlama yetisinin işleyişi ile sınırlı olduğunu göstermektir. Bu da anlama yetisinin nerede ve nasıl çalışacağını bilmekle mümkündür. Bilginin sınırı problemi o halde bilgi olasılık ayırımı için insanın, anlama yetisinin güç, kapasite, yayılım ve sınırını bilmesi gerektiğini gösterir.

Bilginin sınırı problem içerisinde, bilgi olasılık ayırımının aracı o halde anlama yetisidir. Problem için öncelik, anlama yetisinin nasıl kullanılacağını bilinmesindedir. İnsan, anlama yetisini nasıl kullanacağını bildiği zaman kesin olan bilgiyi nasıl elde edeceğini de bilir. Bu da felsefe yapmaya başlamadan önce insanın anlama yetisinin alan ve sınırları üzerine araştırma yapmayı gerektirir. Locke, bu amaç için felsefe yapmaya başlamadan önce yapılması gereken ilk çalışmanın, insanın anlama yetisinin yapısı ve işleyişinin çözümlenmesi ve anlama yetisinin neleri bilip neleri bilemeyeceğinin araştırılarak güç, kapasite ve yayılımının saptanması olduğunu söyler.⁷

³Locke, J., (2000). İnsanın Anlama Yetisi Üzerine Bir Deneme, (Meral Delikara Topçu, çev.). Ankara: Öteki yayınevi, IV. V. 7.

⁴Gibson, James (1968). Locke's Theory of Knowledge and its Historical Relations, Cambridge at the University Press, p.3

⁵Locke, 2000, IV. I. 1.

⁶Locke, 2000, IV. XIV. 1.

⁷Locke, 2000, giriş 2.

Anlama yetisinin yapı ve işleyişi de Locke'a göre onu araştırma nesnesi yapmakla anlaşılır. Anlama yetisi çalışırken kendisinin farkında değildir. Onu, kendi nesnesi haline getirmek gerekir.⁸ Locke'a göre anlama yetisinin kendini bilmesi, yeteneklerine uygun davranması demektir ve bu davranış, anlama yetisinin doğru kullanılmasıdır. Ayrıca Locke'a göre kendini bilen anlama yetisi, bizi nereye ulaştıracağını da bilir. O halde anlama yetisini, güç, kapasite ve yayılım açısından araştırmak, bilginin kaynağının sadece kendisi olacağını açıklanmasından başka bir şey değildir.

Demek ki bilginin sınırı probleminin Locke'un epistemolojisi açısından önemi, insanın bilgiyi elde etme sürecinde, anlama yetisinin kapasite, güç ve yayılımını öğrenmesidir. Anlama yetisinin güç, kapasite ve yayılımını bilmek, onun gücü ve sınırını zorlayarak kavrama alanının dışındaki şeyleri araştırmaya yöneltmeyi engeller. Locke felsefesine bunun anlamı, insanın bilme yetisinin sınırlı olduğunu düşünmesidir. Onun böyle düşünmesinin nedeni empirist olmasıdır. Ona göre insanın bilgisi, deneyebileceği kadardır. İnsanın bilme yetisinin güç ve sınırı deney olduğu için Locke empirizmde insan her şeyi bilemez.⁹ O halde anlama yetisinin kapasite, güç ve yayılımını araştırmak, insanın bilme yetisinin deney kapasitesi, güç ve yayılımının araştırılmasıdır. Locke epistemolojisinde, anlama yetisinin deney kapasitesi ve yayılımı, bilginin alanıdır. Anlama yetisinin deney kapasite ve yayılım alanının dışına çıkmak bilginin alanından çıkmaktır. Bu nedenle insanın anlama yetisinin çalışma ve yayılımının kapsamını belirlemek, bilgi olanla- bilgi olmayanı birbirinden ayırmak açısından gereklidir.

Böylece Locke felsefesinde epistemoloji yapmanın başlangıç noktası, bilginin kaynağının kapasite ve gücünü araştırmaktır. Bilginin kaynağının kapasite ve gücünü araştırmanın sonucunda Locke felsefesinde felsefe yapmanın güvenilir başlangıç noktası elde edilir. Felsefede bilgi bu nokta üzerine kurulur.¹⁰ Locke için böyle bir noktadan felsefe yapmaya başlandığı zaman bilgi ile bilgi olmayanın karıştırılması demek olan bilginin sınırı problemi ortaya çıkmaz. Ona göre bu nedenle dikkatimizi, insan anlığının kavrama alanına giren sorunlarla sınırlamış olsaydık, bilgide ilerleme yapılabilir ve kuşkuculuk engellenebilirdi. O halde anlama yetisini güç ve kapasitesini aşan bir şekilde kullandığı zaman felsefede, sonu gelmez tartışmalara düşülmesi kaçınılmazdır. İnsanlar, anlama yetisinin çalışma ve yayılma kapsamını bilmeden kullandıkları zaman üzerinde tartıştıkları konuların hiç birinde görüş birliği içersinde olmaz ve aynı konu üzerinde farklı görüşleri savunurlar.¹¹ Ona göre böyle tartışmalar, kesin bilgiye ulaşmanın engellerinden birisidir. Felsefede bilgi konusunda kesinliğe ulaşamamak bilginin sınırı probleminin epistemolojinin önemli bir problemi olduğunu gösterir.

⁸ Locke, 2000, giriş I.

⁹ Odegard, D., (1965), 'Locke's Epistemology and Value of Experience', Journal of History of Ideas, Vol.26, No:3, 417-423, University of Pennsylvania Press, 419.

¹⁰ Locke, 2000, giriş 7.

¹¹ Locke, 2000, Okuyucuya sesleniş, 15.

2. ANLAMA YETİSİNİN YAPI VE İŞLEYİŞİ

Locke, felsefesinde, anlama yetisini kapasite, güç ve yayılımını bilmeden kullanmanın epistemolojik problem olmasını empirizmi ile engellemeye çalışır. Locke, empirizminde anlama yetisi, dış duyum (sensation) ve iç duyum (reflection) şeklinde çalışır.¹² Dış duyum ve iç duyum kavramları Locke epistemolojisinde deneyimin karşılığıdır. Deneyim, duyumlar aracılığıyla kazanıldığı için bu kaynaklar duyum olarak da adlandırılır.¹³ Dış duyum, duyu organlarının; iç duyum ise algılama, hatırlama ve düşünme gibi içsel duyumların uyarılmasıdır.¹⁴ Dış duyum bedenin uyarılması sonucunda çalıştığı için işlevi, bedene gelen etkileri almaktır. İç duyum ise zihnin uyarılması sonucunda çalıştığı için işlevi, zihne gelen etkileri almaktır. Duyulur tikel nesnelere duyu organlarını etkilemeleri sonucunda dış duyum algıları oluşur. İç duyumla da nesnelere gelmeyen ideler üzerine kendi içimizde yaptığımız işlemlerin algıları oluşur. Locke bu nedenle nesnelere ilgili olmadığı için iç duyumunu, salt duyum değil düşünme (reflection) olarak kabul ettiğini söyler. Bu kabulün nedeni iç duyumun, bize zihinsel işlemlerin bilgisini vermesidir.¹⁵

Locke'a göre insanın anlama yetisi, dış ve iç duyum aşamasında pasif ve edilgen bir şekilde çalışır.¹⁶ Bu edilgen ve istenç dışı çalışma basit idelerin oluşma aşamasıdır. Edilgen ve istenç dışı çalışma anlama yetisinin ilk kapasitesidir. İkinci kapasitesi bileşik idelerin olduğu etkin çalışmasıdır. Ancak bilginin asıl kaynağı, dış ve iç duyumun çalışmasından oluşan birinci kapasitedir.¹⁷ Anlama yetisinin bilgiyi elde etmede, ilk malzemesi olan basit ideleri elde ederken edilgen ve istenç dışı çalışması konusunda yine de iç duyumun dış duyumdan farklı olduğu söylenebilir. İç duyumun çalışması kendimizde gözlemlediğimiz algılama, kuşku duyma gibi zihinsel edimler olduğu için dış duyumdan biraz daha etkili ve bilinçli olduğu düşünülür.¹⁸ Bu, iç duyum ve dış duyum arasındaki işleyiş farkıdır. İkisi arasındaki diğer işleyiş farkı da dış duyumun iç duyumdan önce çalışmasıdır. Dış duyum, dışımızdaki somut şeylerin bedeni etkilemesinin sonucu olduğu için iç duyumdan önce çalışmaya başlar. Bedenin etkilenmesinin sonucu olmak dış duyum idelerinin diğer duyum idelerine göre öncel olmalarına neden olur.¹⁹

Ayrıca Locke felsefesinde dış duyumun öncelliği, bilginin kaynağının deney olma şartını sağlar. Dış duyumun öncelliği, bu şartın yanı sıra bilginin malzemesi olan idelerin, deney ideleri olmasını sağlar. Aynı zamanda bilgide insanın anlama yetisinin edilgen çalışmasının önemini de gösterir. Anlama yetisinin edilgenliği, idelerin deneyden gelmesinin güvencesi olur. Aksi durumda deney, idelerini insan zihnine yerleştiremez. Locke'a göre anlama yetisinin edilgenliği, ne yaptığının bilincinde olmamasıdır.²⁰ Anlama yetisinin bu pozisyonu, ideleri istenç dışı elde etmesidir.

¹²Locke, 2000, II. I.5.

¹³Locke, 2000, II. II.3.

¹⁴Locke, 2000, II. I. 4.

¹⁵Odegard, D., (1993), 'Locke and General Knowledge: A Reconstruction', History of philosophy Quarterly, Vol 10, No:30, 225-239, University of Illinois Press on behalf of North American Philosophical Publications, p., 225.

¹⁶Locke, 2000, II. IX. 15.

¹⁷Locke, 2000, II. XII. 2.

¹⁸Locke, 2000, II. I. 4.

¹⁹Locke, 2000, II. VIII. 6.

²⁰Locke, 2000, II. I. 25.

Anlam yetisinin edilgenliği, istese de istemese de kendisine gelen ideleri almaktır. Anlama yetisinin buradaki işlevi, kendine gelenlerden etkilenmek ve bu etkileri ayna gibi yansıtmaktır. Anlama yetisinin edilgen ve etkinliği, insan zihninin bilgedeki edilgen ve etkinliğidir. Zihinsel edilgenlik, zihnin istediği dışında etkilenmesi, zihinsel etkinlik ise zihnin isteği ve bilinçliliğidir.²¹ Locke felsefesinde zihinsel edilgenlik ve zihinsel etkinlik ayrımını kullanmak zihninin basit ide aşamasındaki edilgenliğini anlamayı sağlar. Zihin, edilgen olduğu aşamada bilginin malzemesi olan basit ideleri depolar. Etkin olduğunda ise bilginin malzemeleri olan basit ideler üzerine çalışır. Zihninin etkinliği, basit ideleri kendi nesnesi yaparak bileşik ideler ve bunlar üzerine bilgiyi kurar.

Locke felsefesinde bilgi, ideler arasındaki ilişkileri gerektirdiği için zihin deneyden gelen basit ideler üzerinde etkin bir şekilde çalışmak zorundadır. Onun felsefesinde, insan zihni bilgi için basit ide üzerinde üç şekilde etkin olarak çalışır. Bunlar algılama, hatırlama ve ayırt etmedir.²² Zihin etkin bir şekilde bunlarla basit ideleri birleştirir, saklar, soyutlar ve ayırt eder. Başka şekilde ifade edersek bu etkinlikler, zihninin düşünme işlemlerinin deneyden gelen malzeme üzerine çalışmasıdır. Esasında Locke, felsefesinde, zihninin bilinçli çalışması için deneyden etkilenme şartı ile düşünmenin deney üzerine çalışma olanağını kurar. Zihninin düşünmesinin deneyden etkilenmesi, dışarıdan gelen malzeme olmadan kendi içerisinde çalışmasını engeller. Locke'un bunu yapma nedeni, zihninin, dışarıdan gelen herhangi bir malzeme olmadan kendi içinde çalışmasının olanaksız olduğunu düşünmesidir.²³ Bunun devamı olarak zihninin, bilgi edinme sürecine başlamadan önce idesi olmadığını söyler. O halde Onun felsefesinde, insan zihninin deneyden önce boş olduğunun göstergesi, idenin kazanılmasında önceliğin dış duyumda olmasıdır.²⁴ Bilgi elde etmeye başlayan insanın sadece zihinsel yetileri vardır. Zihninin, ilk yetisi dış ve iç duyumdur. Diğer yetisi de yukarıda sıraladığımız düşünmenin işlemleridir.²⁵ Gördüğümüz gibi Locke felsefesinde zihninin sadece pasifliği değil etkinliği de empirizmini gösterir.

3. ANLAMA YETİSİNİN KULLANILMASINDA DOĞUŞTAN İDELERİN REDDİNİN ROLÜ

Locke felsefesinde Empirizmin bu noktada önemi, bilginin malzemesi olan idelerin insan zihnine bilgiyi elde etme sürecinde geldiğini göstermesidir. Bilgiyi elde etmek isteyen insan zihninde sadece deney ve düşünmeyi olanaklı kılan yetiler vardır. Locke bu nedenle insan zihninin pasif ve etkin çalıştığını söyleyerek bilginin malzemesi olan idelerin deney dışından geldiği düşüncesine karşı çıkar. Locke bu amaç doğrultusunda öncelikli olarak doğuştan ide kabulünü reddeder. Locke, doğuştan ide kabulünün reddi ile insan bilgisinin, doğuştan değil deneyden gelen idelere dayandığını göstermeyi amaçlar.²⁶ Zaten Locke, empirizmi gereği bilginin sınırı problemi içerisinde bilginin malzemesi olan idelerin kaynağının doğuştan ideler olduğu kabulüne karşı çıkmak zorundadır.

²¹ Gibson, 1968, 58 .

²² Locke, 2000, II. X-XI.

²³ Locke, 2000, II. II. 3.

²⁴ Duschinsky, R. (2012), 'Tabula Rasa and Human Nature', Philosophy, vol.87, No:342, 509-529, Cambridge University Press, 516.

²⁵ Cohen, E. D., (1984), 'Reason and Experience in Locke's Epistemology', Philosophy and Phenomenological Research, Vol.45, No:1, 71-85, International Phenomenological Society, 77.

²⁶ Mackie, J. L. (1976). Problems From Locke, Oxford University Press, 208.

Doğuştan ide, rasyonalist epistemolojinin kavramıdır. Doğuştan ide (idea innate) kavramı, Descartes epistemolojisinin temel kavramlarından birisidir.²⁷ Ona göre insan bilgisinin malzemesi, doğuştan idedir. Doğuştan ide kavramını kullanmak bilginin malzemesi olan idelerin, insan zihninde deneyden önce hazır olarak var olduğunu kabul etmektir. Bilginin malzemesi doğuştan ide olduğu için kaynağı da akıldır. Doğuştan ideyi bilmek için insanın aklıyla kendi dışına değil zihnine yönelmesi gerekir. Bunun için de deneye gerek yoktur. Akıl sadece deneyle karışmadan çalıştığı zaman bu ideleri bilebilir. Aklın ideleri bilmesi, keşfetmesidir.

Locke, tam tersine insan zihninin çalışmaya başladığında ideleri keşfetmediğini, aldığını söyler.²⁸ İdelerin keşfedildiğini söylemek zihinde önceden olduklarını kabul etmektir. Locke'a göre bu nedenle bir ide zihindeyse, deneylendiği içindir.²⁹ Locke'un bilgiyi elde etme sürecinde insan zihninin pasif ve etkin çalıştığını söylemesinin önemi budur. Aksi durumda bilginin kaynağının anlama yetisi dolayısıyla deney olduğu söylenemez. O halde Locke'a göre bilginin malzemesi olan idelerin doğuştan olduğunu kabul etmek, bilginin kaynağının deney olduğunu reddetmektir. Bilginin kaynağının deney olduğu kabul edilmediği zaman insan anlama yetisinin kapsamını aşarak bilmeye çalışır. Bu bilme şekli de insanın her şeyi bileceği sanısına kapılmasına neden olur. Oysa insan her şeyi bilemez. İnsan bilgisi deney yapabildiği kadardır. Bilginin kaynağı deney olmadığı zaman insan bilgisinin sınırı aşılır. İnsan bilgisinin sınırının aşılmasının nedeni, anlama yetisinin kapsamının aşılmasıdır. Bu demektir ki anlama yetisi deney yapmadan bilmeye çalışır. Locke için doğuştan ideler kabulü, insan zihninin deney yapmadan bilmeye çalışmanın örneğini oluşturur.

Locke, felsefesinde, bu düşüncesinden dolayı insanların sadece doğal yetilerini kullanarak doğuştan kavram veya ilkelerin yardımı olmadan bilgiye nasıl ulaştıklarını göstermek amacındadır.³⁰ Bilginin unsurları olan idelerin deneyden elde edildiğini söylemek bu amaç için yeterlidir. Locke, bu amaç için zihnin yukarıda söylediğimiz pasif ve etkin çalıştığı kabulünü kullanır. Zihin, pasif bir şekilde anlama yetisinden gelen ideleri alır. Bu ideler, zihni zorunlulukla deneyden gelen malzemeyle doldurur. Zihin de deneyden gelen malzeme üzerine çalışmaktan başka bir şeyi istemez. Zaten zihinde başka bir malzeme de yoktur. Locke, zihnin deneyden gelen malzeme üzerine istekli ve bilinçli çalıştığı kabulü ile zihinde doğuştan ideler varsa bunların farkında olmamanın olanaksızlığını göstermek ister.³¹ Locke'a göre, çocuklar, aptallar ve farklı kültürlerden insanların, teorik ve pratik ilkelerden haberleri olmaması doğuştan idelerin reddi için yeterli bir gerekçedir.³² Eğer zihin, ide üzerine etkin bir şekilde çalışıyorsa doğuştan ideye sahip olmadığını fark eder. Locke bu nedenle insanların düşündükleri zaman ne yaptıklarını bilmediklerini kabul etmez.³³

²⁷Cottingham,1988,70.

²⁸ Locke, 2000, okuyucuya sesleniş 25.

²⁹ Locke, 2000, I.I.5.

³⁰ Locke, 2000, I.I.1.

³¹ Yolton, W. John (1996). Locke and the Way of the Ideas, Thoemmes Press, 67).

³² Locke, 2000, II. I. 25.

³³ Locke, 2000, II. I. 25.

Demek ki Locke için doğuştan ide kabulü, bilgide insan zihninin etkin çalıştığı düşüncesinin engelidir. Zihnin etkin çalışması doğuştan gelen ideleri keşfedip ortaya çıkarması değildir. Deneyden gelen ideler üzerine çalışmasıdır.³⁴ Aslında zihnin pasifliği de çalıştığına göstergesidir. Dış duyumun alırlığı da bir etkinliktir. Duyu organları, edilgen ve pasif bir şekilde de olsa dışarıdan gelen etkileri alır. Sonuç olarak Locke, insan zihninin bilgide pasif ya da etkin çalışması gerektiği düşüncesini empirizm ile gerçekleştirir. Bunu da bilginin kaynağı problemi içerisinde yapar. Doğuştan ide kabulüne bilginin kaynağı problemi açısından karşı çıkmasının nedeni budur. Doğuştan ide kabulü, bilginin kaynağı probleminin konusudur. Ancak Locke'un, bu kabule karşı çıkması bilginin kaynağı problemi ile sınırlı değildir. Bilginin sınırı probleminden dolayı da karşı çıkar. Bilginin sınırı probleminin ortaya çıkmasının Locke'a göre koşulu, anlama yetisinin bilginin kaynağı olarak kullanılmasıdır. Bilginin kaynağının anlama yetisi olduğu zaman sınırı da deney olur. Doğuştan ideler kabulü, bilginin konusu olan idelerin insanda deneyden önce olduğunu söylemekle düşünmenin deney sınırının ötesinde çalıştığına kabul edilmesine neden olur. Düşünmenin böyle çalıştığı kabulü Locke felsefesinde bilginin sınırının geçildiği yer olur. Aynı zamanda bu durum, insan zihninin deneyin sınırının dışına çıkmasıdır.

4. BİLGİYİ SINIRLAYAN FAKTÖR OLARAK ANLAMA YETİSİNİN KULLANIMI

Locke, doğuştan idelerin reddi ile bilgide deney yapan anlama yetisinin dışına çıkmamak gerektiğini gösterir. Gösterilen, doğuştan idelerin reddi üzerinden deneyin vazgeçilmezliği. Ancak bilgi için deneyin vazgeçilmezliğine rağmen Locke felsefesinde deneyin yetersiz kaldığı durumlar vardır. Deneyin yetersiz kalması, anlama yetisinin deney yapamaması demektir. Anlama yetisi, nesneyle ilgili bazı şeyleri deneyemez. İnsan, anlama yetisi ile istese de istemese de dış duyum algılarını alır. Bu nedenle anlama yetisi deney nesnesi bulunduğu zaman deney yapar. Anlama yetisi, deney yapamıyorsa nesneyi tam olarak deneyilemiyordur. Locke felsefesinde bunun anlamı, nesnenin deneylenmesiyle ilgili sorun var demektir. Nesnenin deneylenme sorunu, idesinin elde edilememesi dolayısıyla tam ve kesin olarak bilinmemesidir. Nesnenin idesinin elde edilememe nedeni, yapısıdır. Nesne, yapısı gereği gerçek öze sahiptir. Gerçek öz, nesnenin deneylenemeyen parçasıdır.³⁵ Nesnenin gerçek özünün deneylenmemesinin nedeni, duyuların söz konusu parçaya ulaşmaktaki yetersizliğidir. Duyuların yetersizliği, nesnenin gerçek özünü deneyleyecek kadar keskin olmamasıdır.³⁶

Locke felsefesinde duyunun yetersizliği, deney yapamamaktır. Deney yapamamak anlama yetisi dış ve iç deney olarak çalıştığı için öncelikli olarak dış deneyin çalışmamasıdır. Dış deneyin çalışmaması, gerçek özün deneyinin, idesinin eksik olma nedenidir. Deney yapamamak bilginin sınırının deneyle birlikte ide olarak kabul edilmesine neden olur. Locke felsefesinde bu nedenle hem deney hem de ide, bilginin sınırı olur. Deney yapamamak bilgiyi sınırlayan en önemli faktör olarak deneyin, idenin eksikliğine neden olur. İdenin eksikliği, insanın anlama yetisi ile nesnenin bilgisine ulaşamamasının nedenidir.

³⁴Duchinsky, 2012, 516.

³⁵ Locke, 2000, III. VI.2.

³⁶ Locke, 2000, IV. XII. 11.

İde ya da deney eksikliği insanın, bilgisinin sınırını geçmesinin nedenidir. Locke'a göre bilmek istediğimiz bir şeyi dış ve iç duyum dışında deneyleyemeyiz. Sonuç olarak felsefesinde her zaman deneylenemeyen ve idenin eksik olduğu durumlar vardır. Özellikle bu durum, deney dünyası olan nesne dünyası için geçerlidir. Locke felsefesinde deneyin, idenin eksikliği, nesne dünyasının tam ve kesin olarak bilinmemesinin temel ve ortadan kaldırılamayan nedeni olur.

Locke, nesne dünyasında idenin eksikliği nedeniyle bilemediğimiz çok şey olduğunu söyler.³⁷ Bu şeylerin en önemlisi salt töz (substratum) kavramıdır. Locke felsefesinde, nesne kavramından söz edebilmek için, birincil niteliklerin yanı sıra töz kavramının kullanılması zorunludur. Salt töz, Locke felsefesinde birincil nitelikleri üzerinde topladığı varsayılan dayanak olarak kabul edilir. Salt töz dayanak olarak var kabul edilmediğin de nitelikler, bir araya gelerek basit ideleri oluşturamazlar. Bu dayanak, kendisi bilinmeyen ama varlığı varsayım olarak kabul edilen tözdür.³⁸ Salt töz bilinemez çünkü deneylenemez. Töz, bilinemediği için de duyu bilgisini kesinlikten uzaklaştırır. Ancak bu kavramın kabulü Locke felsefesinde duyu bilgisi için vazgeçilmez bir dayanak oluşturur. Salt töz, nitelikleri taşıyan ve bir arada tutan dayanak olarak idelerin oluşumunda rol oynadıktan sonra töz bileşik idelerinin bilinmeyen gerçek özüne dönüşür. Söz konusu nesnenin ister tözü isterse de özü olsun dış duyum idesi eksik olduğundan basit idesi hep eksiktir. Demek ki Locke felsefesinde gerçek öze ilgili dış duyumun eksik idesi, basit idedir. Bütün basit ideler empirik kavramlardır.³⁹ Bilgi, ideler arasındaki uyum ya da uyumsuzluk ilişkisinin algılanması olarak tanımlandığı için basit ide eksikliği, nesnenin tam ve kesin olarak bilinmemesinin nedenidir. O halde idenin eksikliği, nesne bilgisinin elde edilememesinin ilk nedenidir.⁴⁰ Basit ide bilginin malzemesi olduğu için eksikliği, bilginin malzemesinin eksikliğidir. Basit idenin eksikliği, Locke felsefesinde bileşik idenin oluşturulması aşamasında da soruna neden olur. Basit ide olmazsa bileşik ide de olmaz. İdeler arasındaki uyuşma ve uyuşmama ilişkisi bileşik ide temelinde gerçekleştiği için bileşik idenin olmaması bilginin elde edilememesinin ikinci nedeni olur.

Locke felsefesinde bileşik ideler, ideler arasındaki ilişki türlerine aittir. Bu nedenle bileşik ide türleri ideler arasındaki uyuşma ilişkisinin derecesine göre oluşur. Bileşik idelerin sahip olduğu ilişki türlerinden özdeşlik ve başkalık ilişkisi, ideler arasındaki ilişkilerin tam uyuşmasını ifade eder. Özdeşlik ve başkalık ilişkisi, bir idenin kendisinden başka bir şey olmadığını ortaya koyar.⁴¹ Kip bileşik ideleri ise bağıntı ilişkisine aittir. Locke felsefesinde kip bileşik idelerinin zihnin kurduğu bağıntı ilişkisine dayanmasının iki nedeni vardır. Birincisi, kip bileşik idelerinin oluşturulma amacıdır. Amaç, gerçekliğin temsil ettiği bir arada var olan basit idelerin ilişkisine dayanmamaktır. Kip bileşik ideleri, gerçeklikle değil dil ve kurumsal alanın basit idelerin bağıntısıyla ilgilidir.⁴² Kip bileşik idelerinin zihnin kurduğu bağıntıyı içermesinin ikinci nedeni de kip bileşik idelerinin gerçek öze değil adsal öze dayanmasıdır.

³⁷Locke, 2000, IV. III.23.

³⁸Locke, 2000, II. XXIII.2.

³⁹Cohen, 1984, 74.

⁴⁰Locke 2000, IV. I.2.

⁴¹Locke, 2000, IV. VIII.3.

⁴²Woolhouse, R. S. (1984). Locke, University of Minnesota Press, Second Printing, 121.

Locke felsefesinde gerçek öze dayanan ilişki türü bir arada var oluştur. İdeler arasındaki bu ilişki türü, töz bileşik idesine aittir. Töz bileşik ideleri, dış gerçekliği temsil ettiği düşünülen idelerdir. Bu ideler, duyulabilir basit idelerin bir töz temelinde bir araya gelmesinden oluşur. Töz bileşik ideleri, dış gerçeklikte var olduğu kabul edilen birincil niteliklere dayandığı için gerçeklikten uzaklaşmaz.⁴³ Töz bileşik idelerinin gerçeklikle bu ilişkisi, idelerin ilişkisinin deneyle kurulmasına neden olur. Buna dayanarak Locke felsefesinde ideler arasında uyuşma ilişkisinin tam kurulmasını derecelendirdiğimizde ilk sırada özdeşlik ve başkalık ilişkisi vardır.

İki ide arasında özdeşlik ve başkalık ilişkisini sezgi kurar. Özdeşlik ve başkalık ilişkisini sezgi kurduğu için aralarındaki uyum tamdır. İkinci sırada ise bağıntı ilişkisi gelir. Bağıntı ilişkisi, kip bileşik idelerine ait olduğu için zihinle kurulur.⁴⁴ Daha önce hiçbir araya gelmemiş olan idelerin, uyumlu bir şekilde bir arada olmaları zihinle kurulduğu için uyumları tamdır. Üçüncü sırada ise bir arada var oluş ilişkisi içerisindeki ideler gelir. İdeler arasındaki bir arada var oluş ilişkisi töz bileşik idelerine ait olduğu için uyumları ancak deneyle kurulur. Deney ise ideler arasındaki ilişkilerin uyumunun tam olmasını sağlayamaz.

Gördüğümüz gibi Locke, ideler arasındaki ilişkilerin uyuşma derecesini sezgi, zihin ve deneyi kullanarak belirler. Aynı şekilde ideler arasındaki ilişkilerin algılanma derecesi de sezgi, zihin ve deneyin kullanılmasıyla belirlenir. Ancak ideler arasındaki ilişkilerin uyumunun tam ve açık algısı sadece sezgi ve zihin ile elde edilir. Bilgi ideler arasındaki uyum ve uyumsuzluk ilişkisinin tam ve kesin algısı olduğu için kesin bilgi sadece sezgi ve zihinle elde edilir. Özellikle sezgi, bilgiyi yanıltmayacak kesinliğe taşır.⁴⁵ Sezgi, iki idenin ilişkisini doğrudan ve aracısız bir şekilde araya herhangi bir aracı ide girmeden kavradığı için kesinlik derecesi en yüksek bilgiyi verir.⁴⁶ Locke'a göre sezgi, ideler arasındaki ilişkinin uyum ya da uyumsuzluğunu herhangi bir kanıtlamada bulunmadan gözün ışığı görmesi gibi görür.⁴⁷ Özdeşlik ve başkalık ilişkisi bu nedenle ideler arasında ilk anda algılanan uyum ya da uyumsuzluk ilişkisidir. Zihin ise ideler arasındaki ilişkileri doğrudan algılayamaz. Zihnin doğrudan algılayamadığı ide ilişkileri, kip bileşik idelerinden oluşur. Zihin ide ilişkilerinin uyuşmasını doğrudan algılayamadığı için aracı ideler arar. Aracı ideleri akıl yürütme ile bulur. Aracı ideler akıl yürütme ile bulunduğu için bu bilgi, tanıtlama bilgisi adını alır.⁴⁸

İdeler arasındaki ilişkilerin uyuşma derecesinin en düşük düzeyine deney neden olduğu için buradan gelen algıda tam ve kesin olmaz. Deneyle kurulan ide ilişkilerinin uyumu, deneyle algılanır. Sonuç olarak da ideler arasındaki ilişkilerin uyum ya da uyumsuzluğunun algısı bilgiyi vermez. Deneyin algıladığı ideler arasındaki uyum ve uyumsuzluk ilişkisi, idelerin aynı öznedeki zorunlu bir arada varoluşundan kaynaklanır.⁴⁹ İdeleri bir araya getiren özne olan töz deneylenemediği için zorunlu bir arada var oluşları deneylenemez.

⁴³ Woolhouse, 1984, 121).

⁴⁴ Locke, 2000, III. V. 4

⁴⁵ O'connor, D. J. (1952). John Locke, Pelican Books, 158.

⁴⁶ Locke, 2000, IV. VII. 11.

⁴⁷ Locke, 2000, IV. II. 1.

⁴⁸ Locke, 2000, IV. II. 3.

⁴⁹ Locke, 2000, IV. I. 6.

Bu durumda, bu idelerden oluşan deney bilgisinin eksik olarak kabul edilmesine neden olur. Aynı zamanda deney üzerine zorunlu ilişki kurulamaması buradan gelen bilginin genel ve kesin olmasını da engeller. Locke'a göre, töz bileşik ideleri arasında böyle bir ilişki ancak olası olarak kurulabilir. Olası bir ilişki de bizi kesinliğe götürmez.⁵⁰

Locke'un ideler arasındaki ilişkinin uyum ve uyumsuzluğunun tam ve kesin algısını deney değil sezgi ve zihinden geldiğini kabul etmesinin nedeni deneyin bilgiyi vermekte yetersiz kalacağını düşünmesinden kaynaklanır. Sezgi, zihin ve deney, anlama yetisinden gelen idelerin birbirleriyle ilişkilerinin algılanma şeklini ortaya koyar. Locke'un bu konuda deney dışında sezgi ve zihni kullanma nedeni onlara duyduğu güvendir. Bu güvenin nedeni Locke'un, bilginin, şüpheyi içermeyen bir kesinliğe sahip olduğunu düşünmesidir.⁵¹ Sezgiye güvenir çünkü sezgi, ideler arasındaki ilişkinin doğrudan ve aracısız kavranmasına dayanır. Zihne güvenir çünkü zihin, akıl yürütme işlemiyle ideler arasındaki ilişkilerin tam algısını sağlayacak aracı ideyi bulur. Deney ise dış duyumdan başlamayı gerektirir. Bu nedenle deneyde, doğrudan dış duyumdan gelen malzemeye ihtiyaç vardır. Dış duyum aracılığıyla gelen deney yoksa ide de yoktur. Deneyde bildiğimiz gibi idenin eksikliği telafi edilemez. Bu durum, Locke felsefesinde deney bilgisinin zayıf tarafını oluşturur. Bu nedenle deney, ideler arasındaki ilişkilerin tam ve açık algısına ulaşamaz. Sonuç olarak da bilginin kesin derecesini veremez. Ancak bu durum Locke'un deney bilgisine tamamen güvensizliği değil sadece kesin olanı vermediğini düşünmesidir.

Gördüğümüz gibi Locke felsefesinde bilgi, ideler arasındaki uyum ya da uyumsuzluk ilişkisinin algılanması olarak tanımlandığı için, bilginin oluşmasının ilk koşulu idedir. Locke, bilginin kaynağı konusunda bu nedenle empirist bir filozoftur. Ancak bilgi türleri konusunda durum farklılaşır. İdeler arasındaki ilişkilerin uyumunun kurulması ve algılanmasının aracı bilgiyi ve bilginin sınırını belirlediği için Locke hem empiristtir hem de empirizmden uzaklaşır. İdeler arasındaki ilişkilerin algı aracı, kesinlik ve kesinliğin düzeyini belirler. Locke'a göre ideler arasındaki ilişkiler, sezgi, akıl ve deney ile algılanır. Bu algının sonucunda da sezgi, tanıtlama ve deney bilgisi ortaya çıkar. İdeler arasındaki ilişkilerin tam ve kesin algısı, bilginin en kesin derecesini verir. İdeler arasındaki ilişkinin bu algısı sadece sezgi ve zihin ile elde edilir. Locke felsefesinde bu durumun sonucu olarak deney bilgisi kesinliğin dışında kalır. Dolayısıyla deney bilgisi bilginin sınırının dışına, olasılığa uzanır. Bilgi ise sezgi ve zihnin bildikleri ile sınırlıdır.

SONUÇ

Locke felsefesinde insan bilgisi sınırlıdır çünkü insanın bilme yetisi olan anlama yetisinin kullanılması sınırlıdır. İnsanın anlama yetisinin sınırı deneydir. İnsan deneyleyebildiği kadarını bilir. İnsan, deneyinin ötesini bilemez. Locke'a göre bu nedenle felsefe yapmaya başlamadan önce felsefe yapma olanağımızın olan anlama yetisinin sınırının ne olduğunu araştırmak gerekir. İnsan felsefe yaparken anlama yetisini nerede, nasıl kullanacağını bilmediği zaman bilginin sınırı problemi ortaya çıkar. Anlama yetisinin nasıl çalışacağını bilmemek kapsamını bilmemektir. Anlama yetisinin kapsamını bilmek, güç, kapasite ve sınırını yani çalışma alanını bilmekle mümkündür.

⁵⁰ Locke, 2000, IV.IV.13.

⁵¹ Odegard, 1993, 233.

Anlama yetisinin alanı, deneydir. Aynı şekilde sınırı da deneydir. Deney yapamadığı zaman alanının kapsamını geçer. Bu kapsamın geçilmesi, bilginin sınırının geçilmesidir. Bilginin sınırını geçmek bilgi ile bilgi olmayanı ayıramamaktır. Söz konusu ayırmanın yapılamama nedeni Locke'a göre insan bilgisinin ilerlemesinin önündeki en büyük engeldir. Locke için bu nedenle epistemolojisinin temel problemi de bilginin sınırı problemidir. Epistemolojinin bu problemini çözmek için bilginin kaynağının ne olduğu ve bu kaynağın nasıl kullanılacağı konusunun açık ve net olması gerekir.

Bu nedenle Locke felsefesinde, bilginin sınırı problemi ile anlama yetisinin ilişkisi önemli ve temeldir. Epistemolojide bilginin sınırı problemin ortaya çıkmaması için anlama yetisinin kullanılması gerekir. Locke bu gereklilik için bilginin kaynağı deney olarak kabul eder. Aynı nedenle doğuştan ide kabulüyle savaşır. Locke doğuştan ideler kabulüne karşı çıkmak için bilginin kaynağının, dış ve iç deney şeklinde çalışan anlama yetisi olduğunu söyler. Ayrıca anlama yetisinin deney yapmaya başlamadan önce idesinin olmadığını söyler. Bilgi edinme sürecine başlarken insanda sadece iç ve dış duyumunu çalıştıracak duyu yetileri vardır. Bunların dışında deneyden önce gelen herhangi bir ide yoktur. Bilginin kaynağı olan anlama yetisinin dış ve iç duyumun çalışmasından oluşma nedeni Locke'un, insan zihninin bilgide etkin olması gerektiğini düşünmesidir. Ona göre insan zihninin etkinliği deneye bağlıdır. Locke burada düşünmenin çalışmasını deneye bağlar. Anlama yetisinin çalışma şeklini böyle belirler. Anlama yetisi, deneyin öncelliği ve düşünmenin deney üzerine çalışmasını içerir. Alanı da deneylenebilen konuları içerir. Alanının sınırı da deney olur.

Locke felsefesinde anlama yetisinin sınırının deney dolduğunu söylemek bilgiyi deney dolayısıyla ideyle sınırlamaktır. Bilgi, deneyden gelen idelerle kurulur. Bunun sonucu olarak bilgi, ideler arasındaki ilişkilere indirgenir. İdeler arasında algılanacak ilişki olmaması bilginin sınırının geçildiği yeri gösterir. Locke felsefesinde bilgi, ideler arasındaki uyum ya da uyumsuzluk ilişkisinin algılanması olarak tanımlandığı için, bilginin oluşmasının ilk koşulu idenin varlığıdır. İdenin yokluğu, ideler arasındaki ilişkinin kesin olarak algılanmasını etkiler. İde yokluğu, ideler arasındaki ilişkinin algısı için aracı ide devreye girmesi ile ortadan kaldırılabilir. Ancak bu durum sadece tanımlanabilir bilgi için söz konusudur. Akıl burada kip bileşik ideleri arasında aracı idelerle bağlantılar kurar. Deney bilgisi için bu durum söz konusu değildir. Deney, ilişkili olduğu ideler gerçeklik dünyasının ideleri olduğu için burada tanımlanabilir bilgide akıl yürütmenin yaptığı gibi ilişkiler bulamaz. Bu da deney bilgisinin, bilginin dışına çıkmasına neden olur.

Locke felsefesinde bilginin, deneyden gelen idelere indirgenmesinin önemli bir sonucu, bilginin alanının daralmasıdır. Deney, bilginin güvencesi olurken bilgi olmayanı da ortaya çıkarır. Anlama yetisini kullanmak Locke felsefesinde deneyi bilginin kaynağı yapmakla bilginin lehine bir durum oluşturur. Ancak aynı neden iki önemli sonuca neden olur. Birincisi deney bilgisinin bilginin dışında kalmasıdır. İkincisi de birincinin sonucu olarak bilginin alanının daralmasıdır. Deney, bilginin kaynağı için ideleri sağlamasında güvenli bir araçtır. Ancak ideler arasındaki ilişkilerin algısında yetersizdir. Deney, algılanacak ide bulamadığı zaman aracı ide kullanamaz. Sonuç olarak anlama yetisinin kullanılması, bilginin kaynağının deney olması gerektiğini düşünmenin sonucudur. Bunu düşünmek, Locke'u empirist bir filozof yapar. İkinci olarak onun doğuştan ideler kabulüyle savaşmasını sağlar. Ancak bilgi ve türleri için de deney değil sezgi ve akıl yürütmeyi kullanmasına neden olur.

KAYNAKÇA

Cohen, E. D., (1984), 'Reason and Experience in Locke's Epistemology', Philosophy and Phenomenological Research, Vol.45, No:1, 71-85, International Phenomenological Society

Cottingham, J., (1988). A History of Western Philosophy 4 The Rationalists, Oxford University Press.

Duschnisky, R. (2012), 'Tabula Rasa and Human Nature', Philosophy, vol.87, No:342, 509-529, Cambridge University Press

Gibson, James (1968). Locke's Theory of Knowledge and its Historical Relations, Cambridge at the University Press.

Locke, J., (2000). İnsanın Anlama Yetisi Üzerine Bir Deneme, (Meral Delikara Topçu, çev.). Ankara: Öteki yayınevi.

Mackie, J. L. (1976). Problems From Locke, Oxford University Press.

O'connor, D. J. (1952). John Locke, Pelican Books.

Odegard, D., (1965), 'Locke's Epistemology and Value of Experience', Journal of History of Ideas, Vol.26, No:3, 417-423, University of Pennsylvania Press.

Odegard, D., (1993), 'Locke and General Knowledge: A Reconstruction', History of philosophy Quarterly, Vol 10, No:30, 225-239, University of Illinois Press on behalf of North American Philosophical Publications.

Woolhouse, R. S. (1984). Locke, University of Minnesota Press, Second Printing.

Yolton, W. John (1996). Locke and the Way of the Ideas, Thoemmes Press